

ליקוטי מוהר"ן תנינא

תורה

ה

תקעו

אמונה

אור
הנחל

תורה ה

"תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו, כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב" (תהלים פא)
א העקר הוא האמונה, וצריך כל אחד לחפש את עצמו ולחזק את עצמו באמונה. כי
יש סובלי חלאים, שיש להם מכות מפלאות, והם סובלים החלאים רק בשביל
נפילת האמונה, בבחינת (דברים כח): "והפלא ה' את מכתך מכות גדלת ונאמנות וחלים
רעים ונאמנים". ונאמנים דיקא, כי הם באים על ידי פגם אמונה, כי על ידי נפילת
האמונה באים מכות מפלאות, שאין מועיל להם לא רפואות ולא תפלה ולא זכות אבות.

משנתו סדורה

תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו, כי חק
לישראל הוא משפט לאלהי יעקב

א

רבינו פותח בידיעה:

העקר הוא האמונה.

וההוראה למעשה היוצאת מכך היא:

וצריך כל אחד [א.] לחפש [ב. לדוק] את עצמו אם אמונתו שלימה [ב.] ולחזק
את עצמו באמונה תמיד (א.).

עתה עובר רבינו לגלות עד כמה חמורה נפילת האמונה:

כי (ב) יש סובלי חלאים [א. אנשים הסובלים ממחלות], שיש להם מכות
מפלאות (ג), והם סובלים החלאים רק בשביל נפילת האמונה.

והראיה לכך שיש מכות מופלאות וחולאים הבאים מחמת נפילת האמונה (ד):

בבחינת מה שכתוב בתוכחה: "והפלא ה' את מכתך מכות גדלת ונאמנות וחלים
רעים ונאמנים" [א].

ומפרש רבינו, שלכן אמרה תורה:

העיקר
הוא
האמונהע"י נפילת
האמונה
באים
'מכות'
מופלאותראיה לזה
("וחליים רעים
ונאמנים")

משנתו סדורה

"וְנֶאֱמָנִים" דִּיקָא (ה), כִּי הֵם בָּאִים עַל־יְדֵי פָגַם 'אֱמוּנָה'.

הרי לנו שיש מכות גדולות וחולאים רעים הבאים מחמת פגם אמונה, והם מכות 'מופלאות'.

עתה יבאר רבינו מה הכוונה 'מכות מופלאות' - שאין מועיל שום דבר להירפא מהם:

כִּי עַל־יְדֵי נִפְּלִית הָאֱמוּנָה בָּאִים מִכּוֹת מְפֹלְאוֹת, שְׁאִין מוֹעִיל לָהֶם [א.] לֹא רְפוּאוֹת [ב.] וְלֹא תַפְּלָה [ג.] וְלֹא זְכוּת אֲבוֹת.

אחר שִׁמְנָה רבינו ג' עניינים שאינם מועילים עבור המכות המופלאות - רפואות, תפילה, וזכות אבות - יבוא לפרש הטעם של כל אחד מהם, מדוע אינו מועיל

ולמכות אלו אין מועיל לא רפואות ולא תפילה ולא זכות אבות

הערות

מראי מקומות המפורש

[א] הוא פסוק מתוך התוכחות שבפרשת כי תבוא, וז"ל הפסוק: "אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת הקתבים בספר הזה ליראה את השם הנקבד והנורא הזה את ה' אלהיך: והפלא ה' את מפתך ואת מפות זרעך מכות גדלות ונאמנות וחקלים רעים ונאמנים" (דברים כח, נח-נט). ופירש רש"י: "הפלא ה' את מכותך - מופלאות ומובדלות משאר מכות: ונאמנות - לייסרך לקיים שליחותך".

ושאר מפרשים (הרשב"ם, החזקוני, ועוד) פירשו שהוא מלשון 'קיום', שהם מכות וחלאים שמתמידים בקיומם ואינם עוזבים את החולה. והיינו הך, כי מה שאינם עוזבים הוא מחמת שהם נאמנים לקיים שליחותן, וכדאיתא בגמרא: "יסורין, בשעה שמשגרין אותן על האדם, משביעין אותן שלא תלכו אלא ביום פלוני ולא תצאו אלא ביום פלוני ובשעה פלונית ועל ידי פלוני ועל ידי סם פלוני ... והיינו דא"ר יוחנן, מאי דכתיב: וחלים רעים ונאמנים? רעים - בשליחותן, ונאמנים - בשבועתן" (עבודה זרה נה ע"א).

אלו מופלאות ומובדלות משאר מכות בזה שאין מועיל להם שום רפואה כמו שמועיל לשאר מכות.

[ד] לכאורה יש כאן ראייה לב' עניינים: א', לעצם הענין שעי' נפילת האמונה באים חולאים. ב', ושאותם החולאים הבאים מחמת נפילת האמונה הם מכות 'מופלאות', שהרי נאמר "הפלא ה' את מכותך".

[ה] גם לגבי מכות כתוב "ונאמנות", וגם לגבי חולאים כתוב "ונאמנים". וצ"ב מדוע נקט רבינו רק מה שכתוב לגבי חלאים, ולא מה שכתוב לגבי מכות.

(א) כפי שצינינו באותיות, יש כאן ב' חלקים: א', לחפש את עצמו. ב', ולחזק את עצמו. ובפשטות, הפירוש הוא, שבתחילה צריך 'לחפש' ולבדוק את עצמו היכן הוא אוחז באמונה, ואחר שחיפש ובדק את עצמו ויודע מה מצב האמונה שלו, הרי הוא צריך לעסוק 'לחזק' ולהגדיל אותה, ולעלות בה תמיד מדרגא לדרגא. ועיין עוד ב'פרפראות לחכמה' (אות ב) מה שביאר בזה.

ותיבות הביאור שהוספנו בפנים, הוא ע"פ לשון מוהרנ"ת בקיצור ליקוטי מוהר"ן שכתב: "העיקר הוא האמונה, וצריך כל אחד לחפש את עצמו אם אמונתו שלמה, ולחזק את עצמו באמונה תמיד" (קיצור ליקוטי מוהר"ן, אות א).

(ב) תיבת "כי", יתכן לבארה, שהיא כעין נתינת-טעם מדוע העיקר הוא האמונה. אך ק"ק לומר כן, וישפוט המעיין בדעתו.

(ג) ההגדרה של 'מכות מופלאות' הוא ע"פ לשון הפסוק המובא להלן "הפלא ה' את מכותך", ושם פירש רש"י: "הפלא ה' את מכותך - מופלאות ומובדלות משאר מכות". ולפי מה שיתבאר להלן, מכות

כִּי כָּל הַרְפּוּאוֹת הֵם עַל־יְדֵי עֲשָׂכִים, וְהֵם גְּדֻלִּים רַק עַל־יְדֵי אַמוּנָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנֶם לְבִרְכָּהּ (תענית ח): אֵין הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִין אֶלָּא בְּזִכּוֹת אַמוּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִמֶּת מֵאֲרֶץ תִּצְמַח, וְצִדֵּק מִשָּׁמַיִם נִשְׁקָף". שֶׁכְּשֵׁי אַמוּנָה, אִזּוּ יוֹרְדִין גְּשָׁמִים וְצוּמְחִים עֲשָׂכִים, וְאִזּוּ יֵשׁ רְפּוּאוֹת, אֲבָל עַל־יְדֵי נְפִילַת הָאֻמוּנָה אֵין גְּשָׁמִים, וְאִזּוּ אֵין רְפּוּאָה. גַּם עֶקֶר כַּח הַרְפּוּאָה שֵׁי שׁ בְּכָל עֶשֶׂב וְעֶשֶׂב הוּא עַל־פִּי הַסֵּדֶר שֵׁי שׁ לְהַזְרִיעַ, לְפִי הַמָּקוֹם וּלְפִי הַזְּמַן. כִּי יֵשׁ עֶשֶׂב, שֶׁעֶקֶר כַּחוֹ לְרִפְאוֹת הוּא רַק כְּשֶׁקּוֹצְרִין אוֹתוֹ עַד שֶׁלֹּא הִבִּיא שְׁלִישׁ, וְאַחֲר־כֵּן אֵין כַּח לְאוֹתוֹ עֶשֶׂב לְרִפְאוֹת. וְכֵן יֵשׁ עֶשֶׂב, שֶׁכַּחוֹ רַק כְּשֶׁנִּגְמָר עַד שֶׁנוֹפֵל מֵאֲלִיו, וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה, כְּפִי הַסֵּדֶר שֶׁל הַזְּמַן שֵׁי שׁ לָהֶם. וְכֵן יֵשׁ סֵדֶר לְפִי הַמָּקוֹם - שֶׁבְּמָקוֹם זֶה גָּדַל זֶה

משנתו סדורה

לרפאות את אלו המכות והחלאים הבאים ע"י נפילת האמונה.

ויתחיל עם הענין הראשון - 'רפואות' - ויבאר ב' טעמים מדוע אינן מועילות לאלו המכות:

הטעם הראשון:

כִּי כָּל הַרְפּוּאוֹת הֵם עַל־יְדֵי עֲשָׂכִים, וְהֵם גְּדֻלִּים [על ידי הגשמים, אשר הגשמים אינם יורדים] רַק עַל־יְדֵי אַמוּנָה.

והראיה לזה שאין יורדים גשמים, אשר על ידם גדלים העשבים, רק ע"י אמונה: כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנֶם לְבִרְכָּהּ[ב]: "אֵין הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִין אֶלָּא בְּזִכּוֹת אַמוּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: אִמֶּת מֵאֲרֶץ תִּצְמַח וְצִדֵּק מִשָּׁמַיִם נִשְׁקָף" [- כשיש אמת (ואמונה) בארץ, נשקף מן השמים צדקה ויורדים גשמים].

הרי לנו מדברי הגמרא

שֶׁכְּשֵׁי אַמוּנָה, אִזּוּ יוֹרְדִין גְּשָׁמִים וְצוּמְחִים עֲשָׂכִים, וְאִזּוּ יֵשׁ רְפּוּאוֹת.

וממילא מובן לצד השני:

אֲבָל עַל־יְדֵי נְפִילַת הָאֻמוּנָה אֵין יוֹרְדִים גְּשָׁמִים, וְאִזּוּ אֵין צוּמְחִים הַעֲשָׂכִים וְאֵין רְפּוּאָה.

הרי לנו טעם ראשון מדוע ע"י נפילת האמונה אין מועיל רפואות - כי אין יורדים גשמים ואין צומחים העשבים שיש להם את הכח לרפאות.

והטעם השני⁽¹⁾:

הטעם
מדוע אין
מועיל
רפואות

טעם א. כי
העשבים
גדלים רק
ע"י אמונה

ראיה לזה
("אין הגשמים
יורדים אלא
בזכות
אמונה")

משנתו סדורה

טעם ב. כי
סדר גדילת
העשבים,
שבזה תלוי
כוחם
לרפאות,
הוא רק
ע"י אמונה

גם, עקר כח הרפואה שיש בכל עשב ועשב, הוא על פי הסדר שיש להזרעים,
[א.] לפי המקום [ב.] ולפי הזמן.

ומפרט בתחילה מהו הסדר "לפי הזמן", ונותן ב' דוגמאות:

ואי כי יש עשב שעקר כחו לרפאות הוא רק בשקוצרין אותו עד שלא הביא
שליש [- לפני שגדל שליש ממה שצריך לגדול], ואם קוצרים אותו אחר כך אין כח
לאותו עשב לרפאות. [ב.] וכן יש עשב, שפחו לרפאות הוא רק בשונגמר גידולו,
עד שנופל מאליו מבלי שיקצרו אותו בידים. וכיצא בזה, כפי הסדר של הזמן
שיש להם.

ועתה מפרש מהו הסדר "לפי המקום":

וכן יש סדר לפי המקום - ששקום זה בעולם גדל זה העשב, ובמקום אחר
גדלים עשבים אחרים.

ועקר כחם לרפאות הוא רק על פי הסדר שיש להם לפי הזמן והמקום.

ולפי כל זה נבין מדוע אין כח לעשבים לרפאות רק ע"י אמונה, שכן:

וסדר הזרעים [שיגדלו בסדר הנכון לפי הזמן והמקום] הוא על ידי אמונה.

והראיה לזה:

בבחינת מה שאמרו חז"ל: "אמונה - זה סדר זרעים" [ג].

ראיה לזה
("אמונה זה
סדר זרעים")

הערות

מראי מקומות המפורש

- (ו) אשר טעם זה שייך גם כשהעשבים עצמם גדלים, שגם אז אין להם הכח לרפאות, מחמת שאינם גדלים לפי הסדר הנכון.
- [ב] ז"ל הגמרא: "אמר רבי אמי: אין גשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמונה, שנאמר אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף" (תענית ח ע"א). ופירש רש"י: "בזמן שאמת מארץ תצמח - שיש אמונה במשא ומתן - אז צדק משמים נשקף דהיינו גשמים, שהן צדקה". ובמהרש"א הוסיף: "ועוד י"ל, צדק היינו מזל צדק, שהוא מורה על הגשמים, כדאמרינן סוף פרק ב' דשבת דמזל צדק הוא מצונן".
- [והנה, מלשון רש"י משמע שמפרש 'בעלי אמונה' שעושים משא ומתן באמונה, ולכן נקרא 'אמת', כי הם מתנהגים באמת ויושר. אמנם, רבינו מפרש מלשון 'אמונה' שמאמינים בה'. והאמת שכן משמע גם מהמשך דברי הגמרא, שאמרו תיכף לאחר זה: "ואמר רבי אמי, בא וראה כמה גדולים בעלי אמונה, מניין - מחולדה ובור. ומה המאמין בחולדה ובור - כך, המאמין בהקדוש ברוך הוא - על אחת כמה וכמה". ושם הכוונה על 'אמונה'. והאמת דהיינו הך, כי ה'אמונה' והיושר במו"מ בא מחמת אמונה בה', ואכמ"ל].
- [ג] הגמרא דורשת שם את הפסוק "והיה אמונת עתך" שמרמז על כל הששה סדרי משנה, וז"ל: "אמר ריש

העשב, ובמקום אחר גדלים עשבים אחרים, ועקר כחם לרפאת הוא רק על-פי הסדר שיש להם לפי הזמן והמקום. וסדר הזרעים הוא על-ידי אמונה, בבחינת (שבת לא): 'אמונה זה סדר זרעים', שעל-ידי אמונה נעשה הסדר של הזרעים לפי הזמן והמקום, שעל-ידי זה יש להם כח לרפאת, ועל-כן על-ידי נפילת האמונה אין מועיל רפואות.

ובן תפלה הוא גם-כן בחינת אמונה, כמו שכתוב (שמות יז): "ויהי ידיו אמונה", ותרגומו: פרישן בצלו.

ובן זכות אבות נתגלה גם-כן רק על-ידי אמונה, בבחינת (ש"ה ב): "הנצנים נראו בארץ". הנצנים אלן אבהן, כמו שכתוב בזהר הקדוש (בהקדמה, דף א:), הם נראין ונתגלין

משנתו סדורה

ומפרש רבינו את הסוד שבדברי חז"ל⁽¹⁾:

שעל ידי 'אמונה' נעשה ה'סדר' של ה'זרעים' שיגדלו לפי הזמן והמקום הנכון, שעל-ידי זה יש להם כח לרפאות.

ועל כן על-ידי נפילת האמונה [אשר ע"ז אין העשבים גדלים לפי הסדר הנכון בזמן ובמקום] אין מועיל רפואות.

הרי לנו טעם שני מדוע אין מועיל רפואות, כי אפילו אם הם גדלים, אינם גדלים על פי הסדר הנכון שלהם בזמן ובמקום, וממילא אין להם את הכח לרפאות.



אחר שלמדנו ב' טעמים מדוע אין מועיל 'רפואות', יעבור רבינו לבאר **הטעם** מדוע אין מועיל 'תפילה':

ובן 'תפלה' הוא גם כן בחינת אמונה.

והראיה לזה:

כמו שכתוב על משה רבינו: "ויהי ידיו אמונה", ותרגומו: "פרישן בצלו" [- שהיו ידיו פרוסות בתפילה]^[ד].

הרי לנו שהתרגום של "אמונה" הוא "תפילה", כי הם בחינה אחת.



עתה יבאר **הטעם** מדוע אין מועיל 'זכות אבות':

ובן 'זכות אבות' נתגלה גם כן רק על-ידי אמונה.

הטעם
מדוע אין
מועיל
תפילה
כי הוא
בחינת
אמונה

ראיה לזה
(ויהי ידיו
אמונה,
"פרישן
בצלו")

הטעם
מדוע אין
מועיל
זכות אבות
כי נתגלה
רק ע"י
אמונה

משנתו סדורה

ומביא רבינו ב' ראיות לזה:

הראיה הראשונה:

בבחינת מה שכתוב בשיר השירים: "הנצינים נראו בארץ" [ה].

ומפרש רבינו את הפסוק:

"הנצינים" – אֵלֶּין אֲבֵהֶן [- אלו האבות], כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזוֹהַר הַקָּדוֹשׁ [ו].

ו"נראו בארץ", היינו שהאבות הם "נראין" וְנִתְגַּלִּין "בְּאַרְצָא" (ע"י הארץ) שְׁהִיא בְּחִינַת אֲמוּנָה.

והראיה לזה ש"ארץ" היא בחינת אמונה:

כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "שָׁכֵן אֶרֶץ וְרַעַה אֲמוּנָה" [ז].

הרי לנו ש"ארץ" היא בחינת "אמונה". ולכן "הנצינים נראו בארץ" פירושו:

ראיה לזה
("הנצינים נראו
בארץ" /
"עפר מאטא
דכולהו")

הערות

מראי מקומות המפורש

- (ז) כי פשט דברי חז"ל הוא על 'סדר זרעים' מששה 'סדר' משנה, אך רבינו מפרש את הסוד שבדבריהם. לקיש: מאי דכתיב והיה אמונת עתיך חסן ישועות חכמת ודעת וגו', אמונת - זה סדר זרעים, עתיך - זה סדר מועד, חסן - זה סדר נשים, ישועות - זה סדר נזיקין, חכמת - זה סדר קדשים, ודעת - זה סדר טהרות. ואפילו הכי יראת ה' היא אוצרו" (שבת לא ע"א). והטעם מדוע "אמונת" מרמז על סדר זרעים, פירש רש"י: "סדר זרעים - שעל אמונת האדם סומך להפריש מעשרותיו כראוי". והתוס' כתבו: "אמונת זה סדר זרעים - מפרש בירושלמי שמאמין בחי העולמים וזורע". והמהרש"א מוסיף: "ועוד י"ל דעל מסכת ברכות שהיא הראשונה בסדר זרעים קאמר 'אמונת' על שם מאה ברכות שנזכרים בה, וגדול העונה אמן עליהם".
- [ד] פסוק זה נאמר במלחמות עמלק: "וַיְדִי מֶלֶכָה כְּבָדִים וַיִּקְחוּ אֶבֶן וַיִּשְׁימוּ תַּחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ, וַאֲהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד, וַיְהִי יָדָיו אֲמוּנָה עַד בֹּא הַשָּׁמֶשׁ" (שמות יז, יב). ואונקלוס תרגם את התיבות "ויהי ידיו אמונה": "והואה ידוהי פריסן בצלו". וכן פירש רש"י: "ויהי ידיו אמונה - ויהי משה ידיו באמונה פרושות השמים בתפילה נאמנה ונכונה".
- [ה] ז"ל הפסוק: "הנצינים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו" (שיר השירים ב, יב). והפשט הפשוט הוא: "הנצינים נראו בארץ - קרבו ימי החמה שהאילנות מוציאים פרחים והולכי דרכים מתענגים לראותם" (רש"י).
- [ו] כדאיתא בהקדמת הזוהר: "הנצינים אלין אינון אבהן" (זוהר הקדוש, חלק א, דף א ע"ב).
- [ז] ז"ל הפסוק: "בטח בה" וַעֲשֵׂה טוֹב שָׁכֵן אֶרֶץ וְרַעַה אֲמוּנָה" (תהלים לו, ג), ופירושו הפשוט: "בטח בה" - ואל תאמר אם לא אגזול ואגנוב או אתן לעני צדקה במה אתפרנס: ועשה טוב. ואז תשכון ארץ לאורך ימים: ורעה אמונה - תאכל ותתפרנס משכר האמונה שהאמונת בהקדוש ברוך הוא לסמוך עליו ולעשות טוב" (רש"י). אמנם, סוד הפסוק הוא שהארץ היא האמונה.

בְּאַרְץ, שֶׁהִיא בְּחִינַת אֱמוּנָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים לו): "שָׁכֵן אֶרֶץ וְרַעַה אֱמוּנָה", בְּחִינַת:
'עֶפֶר מֵאֲנָא דְכֻלְהוּ' (ת"ז תי' ע, דף קד:).

על-בן על-ידי נפילת האמונה אין מועיל לו לא רפואה ולא תפלה ולא זכות אבות, כי כל אלו הם בחינת אמונה כנ"ל:

וְגַם אֵין מוֹעִיל לְהַחֲלָה קוֹל צְעָקָה שֶׁל אַח וּגְנִיחוֹת, שֶׁלְפָעֲמִים מוֹעִיל לְהַחֲלָה אֱלוֹ
הַקּוֹלוֹת, שֶׁמִּרְחֲמִין עָלָיו עַל-יְדֵי קוֹלוֹת הַלָּלוּ, אֲבָל עַל-יְדֵי נְפִילַת הָאֱמוּנָה גַם זֶה

משנתו סדורה

שהאבות ("הניצנים") נראים ומתגלים ("נראו") וזכותם מגין עלינו, רק כשיש לנו
אמונה ("בארץ").

הראיה השניה (ח):

בְּחִינַת מַה שֶׁכָּתוּב בְּתִיקוּנֵי זוֹהַר: "עֶפֶר מֵאֲנָא דְכֻלְהוּ" [- יסוד העפר הוא הכלי
של כל שאר היסודות; אש רוח ומים] [ח].

והיינו שספירת ה'מלכות' / האמונה, שהיא כנגד יסוד העפר, היא הכלי שבתוכה
מאירים ומתקבלים האורות של כל הג' יסודות אש מים ורוח, שהם אור הג'
אבות כדלהלן (ט).

הרי לנו ב' ראיות (י) ש'זכות אבות' אינו מתגלה אלא על ידי אמונה: "הנצנים
נראו בארץ", ו"עפר מאנא דכולהו".



נמצא לסיכום: עשבי הרפואות אינם גדלים רק ע"י אמונה ("אין הגשמים יורדים
אלא בזכות אמונה"); 'תפילה' היא אמונה ("ויהי ידיו אמונה"); וגם 'זכות אבות'
מתגלה רק ע"י אמונה ("הנצנים נראו בארץ" / "עפר מאנא דכולהו").

**על-בן על-ידי נפילת האמונה אין מועיל לו לא רפואה ולא תפלה ולא זכות
אבות, כי כל אלו הם בחינת אמונה כנ"ל.**



אחר שלמדנו שע"י נפילת האמונה אין מועיל לא רפואות ולא תפילה ולא זכות
אבות, יבוא רבינו לבאר דבר נוסף שאינו מועיל לרפואות את החולה:

וְגַם אֵין מוֹעִיל לְהַחֲלָה קוֹל צְעָקָה שֶׁל 'אח' וּגְנִיחוֹת.

ומפרש כוונתו (יא):

וגם אין
מועיל
לחולה קול
צעקה של
'אח'
וגניחות

משנתו סדורה

שְׁלֶפֶעַמַּיִם מוֹעִיל לְהַחֲלֹה אֱלוֹ תְּקוּלוֹת, שְׁמֶרְחֵמִין עָלָיו מִן הַשָּׁמַיִם עַל־יְדֵי קוּלוֹת
הַלָּלוּ וְשׁוֹלְחִים לוֹ רִפּוּאָה (יב), אֲבָל עַל־יְדֵי נְפִילַת הָאֱמוּנָה גַם זֶה אֵין מוֹעִיל.

והטעם מדוע ע"י נפילת האמונה אין מועיל קול צעקה של אח וגניחות (יג) -
מורכב מג' חלקים:

א.

כִּי הַגְּנִיחוֹת וְצַעֲקַת אֶח הַנֶּ"ל הֵם 'קוֹל' בְּלֹא דְבוּר.

ב.

וְקוֹל - זֶה בְּחִינַת אֲבָהָן [- האבות].

הטעם:
כי הקול
כלול מ'אש
מים רוח'
שהם
ה'אבות'
ורק ע"י
האמונה
הם
מתגלים

מראי מקומות המפורש

הערות

[ח] ענין זה נזכר ג' פעמים בתיקוני זוהר. הראשון, בתיקון ס"ט, שם מדבר על ענין הג' יסודות אש מים ורוח, ומסיים ואומר: "מלכות מאנא דכולהו, ואיהי עפר כלילא מכולהו" (תיקוני זוהר, דף קד ע"ב). והיינו, שכשם שבגשמיות, אין האש והרוח [החום והאוויר] והמים יכולים לגדל הצמחים אלא אם כן זורעים אותם בעפר, כך גם ברוחניות, אור האש מים ורוח מאיר ומתגלה רק ע"י ספירת המלכות.

והשני, גם הוא בתיקון ס"ט, שמדבר בסוד הד' יסודות לפי סדר הניקוד, ואומר: "מים קמ"ץ, שב"א אש, חול"ם רוח, שור"ק עפר מאנא דכולהו" (שם, דף קז ע"א). והיינו שהמלכות היא הכלי שעל ידם מתגלים ופועלים כל הג' יסודות.

והשלישי, בתיקון ע', שם מבואר שיש מלאכים שהם מצד האש ויש מצד המים ויש מצד הרוח, והם כנגד הג' אותיות ראשונות של שם הוי"ה, והעפר שהיא המלכות היא כנגד ה' אחרונה, והיא הכלי שעל ידם מאירים ופועלים כל היסודות, והוא כמו הגוף שבו פועלים הנפש והרוח והנשמה, וז"ל: "דכל נקודין אינון אשא ורוחא ומיא, מלכות עפר מאנא דכלהו עילאין דתליין מספירן, ולתתא הכי אית מלאכין דתליין מכסא ומלאך ואופן, דמתמן נשמה ורוחא ונפשא, גופא מאנא דכולהו" (שם, דף קלב ע"א).

(ח) הסתפקנו אם ראייה זו היא ראייה נוספת ונפרדת, או אולי היא המשך אחד לראייה הקודמת. ויתכן שאין כאן [רק] 'ראייה' אלא [בעיקר] נתינת 'טעם', מדוע אכן אין מתגלה זכות אבות רק ע"י אמונה - מאחר שזכות אבות הם כנגד הג' יסודות שאינם מתגלים אלא ע"י יסוד העפר שהוא האמונה.

(ט) וכמבואר להלן בדברי רבינו ש"אש מים רוח" הם כנגד תלת אבהן, וה"עפר" שהיא האמונה היא מאנא דכולהו, שרק על ידה מתגלה אור האבות.

(י) או 'ראייה' ו'טעם', כדלעיל בהערה.

(יא) כי הדברים צריכים ביאור: וכי רק כשנופלת האמונה אין מועיל קולות של גניחות, וכי באופן כללי הם כן מועילים? ולכן מפרש שאכן כשאין האמונה נופלת יש מציאות שיועילו לו לחולה צעקותיו וגניחותיו.

(יב) רבינו אינו מבאר כאן מדוע מועילים לפעמים אלו הקולות להחולה, אך להלן יתבאר מתוך דברי רבינו ב' טעמים, וכפי שצינינו להלן בהערות.

(יג) ולכאורה יש כאן גם טעם מדוע [כשאין האמונה נופלת] מועיל לפעמים להחולה אלו הקולות, כי ע"י הקולות שהם כלולים מאש מים ורוח מתגלה זכות שלשת אבות, דוק והבן.

אין מועיל, כי הגניחות וצעקת אח הנ"ל הם קול בלא דבור, וקול - זה בחינת אבהן, כי הקול כלול מאש מים רוח (תיקון טו), שהם בחינת תלת אבהן, והם נראין ונתגלין רק על-ידי אמונה, שהיא בחינת עפר מאנא דכלהו. ועל-כן על-ידי נפילת האמונה אין מועיל לו גם הקולות הנ"ל:

וגם על-ידי-זה בעצמו אין מועיל לו רפואה, כי עקר הרפואה היא על-ידי התמזגות היסודות, כי יש ארבעה יסודות: אש, מים, רוח, עפר, וצריך לזה חכם גדול, שיגיע על-פי דאקטיריי למזג היסודות שיש בכל אחד ואחד מן העשבים, כפי הרפואה שצריך

משנתו סדורה

והטעם מדוע 'קול' זה בחינת האבות:

כי הקול כלול מאש מים רוח [כי יש בו חום ולחות ורוח] [ט], שהם - שלשת היסודות הללו, הם [בחינת תלת אבהן] - שלשת האבות; אש כנגד יצחק, מים כנגד אברהם, ורוח כנגד יעקב [י].

נמצא שכל כוחו הרוחני של הקול (אשר ע"ז מעורר רחמים למעלה) הוא ע"י השלשה אבות.

ג.

והרי כבר ביארנו שג' יסודות אלו (שהם כנגד הנ' אבות) הם נראין ונתגלין רק על-ידי אמונה, שהיא בחינת "עפר מאנא דכלהו".

ועל כן על-ידי נפילת האמונה אין נראים ומתגלים ג' היסודות / ג' האבות, ולכן אין מועיל לו לחולה גם הקולות הנ"ל.



וכיון דאתינא להכי שהאמונה היא ה"עפר" שבתוכה מתקבלים ומתגלים ה"אש מים רוח" - יתבאר על פי זה טעם נוסף, מדוע כשאין לאדם אמונה אין מועיל לו רפואה (יד):

וגם על-ידי-זה בעצמו [- ע"י מה שכשאין לאדם אמונה אין לו את יסוד העפר המקבל בתוכו את כל שאר היסודות, ע"ז] אין מועיל לו רפואה (טו).

כי עקר הרפואה היא על-ידי התמזגות היסודות.

ומבאר רבינו מהו 'התמזגות היסודות' ומדוע על ידו עיקר הרפואה:

טעם כללי
מדוע
כשיש פגם
אמונה אין
מועיל
רפואה
כלל:

כי הרפואה
היא ע"י
התמזגות
היסודות

משנתו סדורה

פי י"ש ארבעה יסודות בגוף האדם: א"ש, מים, רוח, עפר. והחולי הוא שמתקלקל ונחלש אחד היסודות, ואינו ממוזג כראוי עם השאר (טו).

וצריך לזה חכם גדול, שידע על פי (דאקטירי [- חכמת הרפואה]) למוזג את היסודות שיש בכל אחד ואחד מן העשבים של התרופה, כפי הרפואה שצריך זה החולה, לפי קלקול היסוד שנתקלקל ונחלש אצל זה החולה (י).

וכיון שהזכיר ענין התמזגות היסודות שבה תלויה הרפואה, מוסיף מוהרנ"ת בסוגריים שענין זה קיים לא רק ברפואת העשבים אלא גם ב'קולי' שלמדנו למעלה:

(גם בהכרעת הקול יש בחינת התמזגות היסודות כי מתמזגים בו היסודות של אש מים ורוח) (יח).

הערות

מראי מקומות המפורש

[ט] וכמבואר כמה פעמים בזהר סוד הדבר. ראה לדוגמא ברעיא מהימנא בפרשת פנחס שכתב: "דהא קנה תלת חילין כלילין ביה: חד הבל, דאיהו להב אש, דנפיק מן לבא. תניינא, אויר דעאל לגביה מלבר. תליתאה, מים דכנפי ריאה, דאינון דבוקים בקנה. ומתלת אלין אתעביד קול, מים ורוח ואש" (זהר הקדוש, חלק ג, דף רלה ע"ב). וכן בתיקוני זוהר, תיקון ס"ט: "מליבא נפיק אשא, מכנפי ריאה רוחא, ממוחא מיא, ורוחא אחיד במיא ואשא ואתעביד קול" (תיקוני זוהר, דף קד ע"ב).

[י] וכדאיתא בזהר הקדוש: "קול דעמודא דאמצעיתא, דאיהו כליל אשא מיא ורוחא, דאינון תלת אבהן" (זהר הקדוש, חלק ג, דף רפג ע"א).

(יד) בפשטות נראה שיש כאן טעם 'כללי' מדוע אין מועיל רפואה כלל - מכל סוג שהוא - למי שאין לו אמונה. אך יש שרוצים לפרש שיש כאן רק טעם 'פרטי' מדוע אין מועיל רפואת ה'עשבים' (שהרי בהמשך מביא רבינו מענין רפואת העשבים שבאים למזג את היסודות) וצ"ב.

(טו) פירוש: מלבד כל מה שנתבאר עד כאן, שכשארין אמונה אין מועילים רפואות (כי אין גדלים עשבים או שאינם גדלים לפי הסדר הנכון) ולא תפילה וזכות אבות (כי הם בחינת אמונה), יש לנו כאן טעם נוסף מדוע אין מועיל לו רפואה כלל (וכדלעיל בהערה הקודמת).

(טז) כנזכר כמה פעמים בדברי רבינו ומוהרנ"ת. "כי כל זמן שהארבעה יסודות מחוברים יחד באיזה דבר

ומתנהגים במזג השווה, אזי יש קיום וחיות לאותו הדבר. אבל כשנתבלבל הסדר שביניהם, ומתגבר יסוד אחד על חברו, מזה נפסדים ונתקלקלים ונכלים, כי הכליון הוא פירוד הארבעה יסודות. ועל כן כל החולאת שבאדם בא על ידי מחלוקת הארבעה יסודות, שאין מתנהגים במזג השווה חס ושלום, ומתגבר יסוד אחד על חברו, כידוע וכמובא מזה בדברי אדמו"ר ז"ל" (ליקוטי הלכות, מצוות ד, ב).

(יז) ולדוגמא, כשנחלש באדם כח האש, נותן הרופא עשבים שמגבירים את החמימות וכח האש, וצריך ליתנם לפי המזג הנכון, לפי מה שצריכים להגביר את כח האש, לא מעט מדאי ולא יותר מדאי. וכן הלאה.

(יח) יתכן לפרש בב' אופנים: א', שכל כוחו של הקול אינו אלא ע"י המיזוג שממוזגים בתוכו האש והרוח והמים. ולכן כשאין אמונה שעל ידו התמזגות היסודות אין מתמזגים היסודות בקול ואין לו את הכח לפעול רפואה.

זו החולה, לפי קלקול היסוד, שנתקלקל ונחלש אצל זה החולה. (גם בהכרעת הקול יש בחינת התמזגות היסודות), ועל-כן על-ידי פגם אמונה, שעל-ידי-זה נפגם בחינת הארבעה יסודות, כי כלם מתגלין רק על-ידי בחינת עפר, שהיא מאנא דכלהו, על-כן אין לו רפואה: **ב וְהִתְקִינָה לָזֶה הוּא, שְׁצָרִיכִין לַחֲתוֹר וּלְמַצָּא הַמִּים שְׁמֶשׁם גְּדֻלָּה הָאֱמוּנָה. וְאֵלּוּ הַמִּים הֵם בְּחִינַת עֲצוֹת, שְׁמֶשׁם גְּדֻלָּה הָאֱמוּנָה, בְּבִחִינַת (ישעי' כה): "אוֹדָה שְׁמֶךְ כִּי עֲשִׂיתָ פֶלֶא עֲצוֹת מִרְחֵק אֱמוּנָה אִמֶּן", שְׁעַל-יְדֵי הָעֲצוֹת גְּדֻלָּה הָאֱמוּנָה:**

משנתו סדורה

ועל פי כל זה מובן מדוע אין מועיל רפואה ע"י פגם אמונה:
ועל כן על-ידי פגם אמונה, שעל-ידי-זה נפגם בחינת הארבעה יסודות,

ומדוע נפגם ע"י פגם האמונה הד' יסודות:
כִּי כֻלָּם [- כל היסודות] מְתַגַּלִּין רַק עַל-יְדֵי בְּחִינַת הַיִּסוּד הַרְבִּיעִי שֶׁהוּא "עֵפֶר" שֶׁהִיא מֵאֲנָא דְכֻלְהוּ [- הכלי של כל שאר היסודות; אש רוח מים].

וה"עפר" היא הרי האמונה, וא"כ כשנפגמת האמונה שהיא ה"עפר" אין כלי להחזיק ולמזג בו את כל שאר היסודות.
על-כן אין לו רפואה (ט).

והרי טבלה לסיכום:

ע"י נפילת האמונה	טעם	ראיה
באים מכוח מוספלאות		"והפלא ה' את מכותך ... וחללים רעים וגאמנים"
אין מועיל רפואות העשבים	כי אין (יורדים) גשמים שעל ידם) גדלים העשבים רק על ידי אמונה	"אין הגשמים יורדין אלא בזכות אמונה"
	כי אין העשבים גדלים ע"פ הסדר לפי המקום והזמן	"אמונה זה סדר זרעים"
אין מועיל תפילה	כי תפילה היא בחינת אמונה	"ידיו אמונה – פרישן בעל"
אין מועיל זכות אבות	כי אינו מתגלה אלא ע"י אמונה	"הנצנים נראו בארץ" "עפר מאנא דכולהו"
אין מועיל קולות של אה וגניחות	כי הקול כלול מאש מים ורוח שהם בחינת אבות (שאינם מתגלים רק ע"י אמונה)	
אין מועיל רפואה	כי עיקר הרפואה ע"י התמזגות היסודות, שהיא ע"י אמונה	

1. וטעם נוסף – הטובאר בסוף סעיף ב' – הוא: כי צמיחת הרפואה הוא ביום, ואור היום בא אחר גילוי העצות וגידול האמונה, עיי"ש.

משנתו סדורה

לסיכום:

- א. העיקר הוא האמונה, וצריך כל אחד לחפש ולחזק את עצמו באמונה.
ב. על ידי נפילת האמונה באים מכות מופלאות, שאין מועיל להם לא רפואות, לא תפילה, לא זכות אבות, ולא קולות של 'אח' וגניחות.

ב

אחר שלמדנו בסעיף הקודם שע"י נפילת האמונה באות מכות מופלאות, ילמדנו רבינו בסעיף זה כיצד מתקנים זאת ומגדלים את האמונה:

וְהַתְקִיף לָזֶה [- לנפילת האמונה, ולמכות המופלאות הבאות בעקבותיה], **הוא:**
שְׂצָרִיכִין לְחֵתֶר (כ) וְלִמְצָא הַמִּים, שְׁמִשָּׁם נִדְלָה הָאֱמוּנָה.

ובתחילה יפרש רבינו מה הם אותם "המים":

וְאֵלֵּי הַמִּים הֵם בְּחִינַת 'עֲצוֹת', שְׁמִשָּׁם נִדְלָה הָאֱמוּנָה (כא).

והראיה לזה שה'עצות' מגדלות את האמונה (כב):

התיקון
לנפילת
האמונה:
לחתור
ולמצוא
את
ה"עצות"
שהם
'מים'
שמהם
גדלה
האמונה

הערות

ב', שע"י הקול נפעל ונעשה אצל הצועק התמזגות היסודות ולכן בא על ידו רפואה, ולכן כשאין אמונה שעל ידו התמזגות היסודות אין נפעל ע"י הקול התמזגות היסודות ואין בא על ידו רפואה.

ואם נפרש כפי האופן השני, נמצינו למדים מתוך הדברים טעם נוסף מדוע מועיל לפעמים להחולה הקולות של אח וגניחות, כי בזה מתמזגים אצלו היסודות. ולפי"ז יש לנו ב' טעמים לתועלת הקולות [כשאין האמונה נופלת]: א', כי הם כלולים מג' אבות. ב', כי הם התמזגות היסודות. וכן לאידך גיסא, יש לנו ב' טעמים מדוע כשהאמונה נופלת אין מועילים הקולות: א', כי אין מאיר אור האבות. ב', כי אין את יסוד העפר שהוא הממזג.

(יט) הסתפקנו בכוונת דברי רבינו, האם כוונתו שאין מועיל רפואה מחמת שאין ב'עשבים' את כח התמזגות היסודות, או שמא כוונתו על 'האדם' עצמו שאין מועיל לו רפואה מחמת שאין לו את יסוד העפר הממזג את היסודות שבו, ולכן אף אם לוקח את העשבים הממזגים את היסודות אינם פועלים אצלו רפואה.

(כא) רבינו מדמה וממשיל את האמונה לאילן, שכשם שאילן צריכים להשקותו במים כדי שייגדל, כך האמונה צריכים להשקותה במים [שהם העצות] כדי שתגדל.

(כב) והראיה שהעצות הם "מים", מובא להלן, מהפסוק "מים עמוקים עצה בלב איש".

ועצות הם בחינת עמק הלב, הינו כשנתקלקל ונופל האמונה, עד שאין מועיל אפלו קול צעקה, שהוא קול בלא דבור כנ"ל, אזי צריכין לצעק מן הלב לבד, בבחינת (איכה ב): "צעק לבם אל ה'", שהוא צעקת הלב לבד, בלי קול, בבחינת (תהלים קל): "ממעמקים קראתיך ה'" - מעמקא דלבא. ועמק הלב זה בחינת עצות, בבחינת (משלי כ): "מים עמקים עצה בלב איש". ועל-כן כשאין מועיל קול צעקה מחמת נפילת האמונה,

משנתו סדורה

בבחינת מה שאמר ישעיה הנביא להשם יתברך: "אודה שמך בי עשית פלא (כג) עצות מרחק אמונה אמין" [יא]. [ומפרש רבינו] שעל ידי העצות ("עצות מרחוק") גדלה האמונה ("אמונה אומין") (כד).

אחר שביאר רבינו שהמים שמהם גדלה האמונה הם העצות, יבוא לבאר כיצד "חותרים ומוצאים" את אלו המים / העצות.

וכדי להבין את הדרך כיצד חותרים ומוצאים את המים, הוא מקדים ואומר:

ועצות הם בחינת עמק הלב' (כה).

היינו, שהעצות נמצאות בעומק הלב, וכדי לגלותם צריכים לחתור ולדלות אותם משם.

וכיצד דולים אותם מעומק הלב - ע"י 'צעקה' הבאה גם היא מעומק הלב':
הינו, כשנתקלקל ונופל האמונה, עד שאין מועיל אפלו קול צעקה, שהוא קול בלא דבור כנ"ל, אזי צריכין לצעק מן הלב לבד (כו).

ומביא רבינו ב' ראיות ומראי-מקומות על המושג של "צעקה מן הלב לבד".

הראיה הראשונה:

בבחינת מה שכתוב במגילת איכה: "צעק לבם אל ה'" [יב], שהוא צעקת הלב לבד, בלי קול (כו).

והראיה השניה:

בבחינת מה שכתוב בתהילים: "ממעמקים קראתיך ה'" [ג] - שפירושו, שקורא וצועק אל ה' מעמקא דלבא (כח).

וכשצועק מעומק הלב, מתגלים העצות שנמצאים שם, שהרי כפי שכבר למדנו:

ראיה שע"י
העצות
גדלה
האמונה
("עצות
מרחוק אמונה
אומין")

כשמתקלקלת
האמונה
צריכים
לצעוק
מהלב

ב' ראיות
על צעקת
הלב
("צעק לבם")
/ "ממעמקים
קראתיך"
מעומקא
דליבא

וע"י
הצעקה
מעומק
הלב'
מתגלים
העצות
שמקומם
ב'עומק
הלב'

משנתו סדורה

ועמק הלב זה בחינת עצות (כט),

והראיה שה"עצות" נמצאות ובאות מ"עומק הלב" (ל):

בבחינת מה שכתוב: "מים עמקים עצה כלב איש" [יד].

הרי לנו שה"עצה" היא "מים" הנמצאים ב"עומק הלב".

ועל פן פשיאין מועיל קול צעקה מחמת נפילת האמונה, אזי צריכין
לצעק מן הלב לבד, בלי קול, רק מעמקא דלבא, ועל-ידי-זה - ע"י

ראיה
שהעצות
נמצאות
בעומק
הלב
("מים"
עמוקים
עצה
בלב איש")

מראי מקומות המפורש

[יא] פסוק זה אמר ישעיה הנביא אחר שקיבל נבואה מאת ה' על הטובה הגדולה שתהיה באחרית הימים, ובשמעו כל זאת פתח ואמר: "ה' אלהי אֶתָּה אֶרֹמְמֶךָ אוֹדָה שְׁמֶךָ כִּי עָשִׂיתָ פֶּלֶא עֲצוֹת מִרְחוֹק אֲמוֹנָה אֶמְן" (ישעיהו כה, א). ופירש המצודות: "ה' אלהי אתה - בראות הנביא הנבואה ההיא, התחיל לקלס למקום, ואמר ה' אלהי אתה וכו': עצות מרחוק - העצות שיעצת מזמן רחוק, אשר הבטחת ע"י הנביאים, היא אמונה אמתית וקיימת, כי כן נעשה" (מצוד"ד). ופירש תיבות "אמונה אומן" הוא: "התקיימו קיום חזק, זהו 'אמונה אומן', כמו רעים ונאמנים, שפירשו חזקים וקיימים" (רד"ק).

[יב] ז"ל הפסוק: "צעק לָבָם אֶל אֲדֹנָי" (איכה ב, יח). ומפרש רבינו שצעקו מן הלב לבד, בלי קול. וכמו שכתב שם האלשיך: "הנה גם ישראל לא השמיעו קולם הנה צעק לבם בקרבם".

[יג] ז"ל הפסוק: "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעַמְקִים קְרָאתִיךָ ה'" (תהלים קל, א). ובפשטות, הכוונה למעמקי הגלות והצרות, שכן "דימה הגלות למעמקי מים" (רד"ק) ו"מתוך עומק הצרות קראתי לך ה'" (מצוד"ד). אמנם, רבינו מפרש שהכוונה על הצעקה ממעמקי הלב, וכמו שמצאנו בזוהר הקדוש: "רבי יצחק אמר, דתב קמי מלכא עילאה, וצלי צלותא מעומקא דליבא, הדא הוא דכתיב ממעמקים קראתיך הוי"ה" (זוהר הקדוש, חלק ג, דף סט ע"ב).

[יד] ז"ל הפסוק: "מים עמקים עצה כלב איש ואיש תבונה ידלגה" (משלי כ, ה). ופירושו לעניינינו, שהעצות נמצאות בעומק לבו של אדם, ואינו צריך אלא לדלותם משם. [וכלשון בעל חובות הלבבות בהקדמתו: "וזה כמו שאמר הכתוב 'מים עמוקים עצה בלב איש ואיש

הערות

(כג) רבינו אינו מפרש עתה את הרישא של הפסוק: "אודה שמך כי עשית פלא", רק את הסיפא: "עצות מרחוק אמונה אומן". אמנם, להלן תבאר גם הסיפא, כי להלן יתבאר שהעצות הם בחינת 'פלא', והבן.

(כד) נראה מדברי רבינו שמפרש "אמונה אומן" שהעצות אומנים ומגדלים את האמונה (מלשון 'יהי אומן את הדסה'). ועל דרך זה פירש שם במלבי"ם 'אמונה אומן': "לאמן האמונה, ואומן לשון חיזוק כמו יתד במקום נאמן, ר"ל למען אומן וחוזק האמונה" (שם, מלבי"ם, ביאור המילות).

(כה) וכפי שיחזור לבאר בהמשך, ואף יביא לכך ראיה מהפסוק "מים עמוקים עצה בלב איש".

(כו) וקול צעקה שהיא 'מן הלב', מועילה גם במקום שאין מועיל קול צעקה של אה וגניחות.

(כז) "היינו, חוץ הקול. ועל כרחך דבריו אומרים פרשוני שכוונתו כן" (ביאור הליקוטים).

(כח) כלשון הזוהר (שהובא במדור "מראי מקומות המפורש") שכתב: "וצלי צלותא 'מעומקא דליבא', הדא הוא דכתיב ממעמקים קראתיך הוי"ה" (זוהר הקדוש, חלק ג, דף סט ע"ב).

(כט) היינו שהעצות נמצאות בעומק לבו של האדם, ואינו צריך אלא לדלותם משם.

(ל) ויש כאן גם ראיה שהעצות הם "מים", ודוק.

אזי צריכין לצעק מן הלב לבד, בלי קול, רק מעמקא דלבא, ועל-ידי-זה נתגלין העצות
בנ"ל, שהם בחינת: מים עמקים עצה וכו'.

ועל-ידי העצות שנתגלין בעולם, (דהינו שיודעין בעולם לתן עצה לנפשם, כל אחד
ואחד מה שצריך), על-ידי-זה גדלה האמונה, בבחינת: עצות מרחק אמונה
אמן, בנ"ל.

ואזי חוזר ונתתקן כל הבחינות הנ"ל, כי העצות הם בחינת פלא, בחינת: אוֹדָה שמוך
כי עשית פלא עצות מרחק וכו', ועל-ידי-זה נתתקן ומקבל רפואה להמכות

משנתו סדורה

הצעקה מעומק הלב/ הרי הוא דולה את העצות הנמצאות שם, ועי"ז [נתגלין העצות
בנ"ל, שהם בחינת "מים עמקים עצה" וכו'.

אחר שביאר את הדרך כיצד לגלות את העצות, חוזר רבינו לתחילת דבריו,
שעי"ז גדלה האמונה, ואומר:

ועל-ידי העצות שנתגלין בעולם

ומוסיף מוהרנ"ת בסוגריים לפרש מה הכוונה לעובדא ולמעשה שנתגלין עצות
בעולם:

(דהינו שיודעין בני האדם הנמצאים בעולם לתן עצה לנפשם, כל אחד
ואחד מה שצריך)

על-ידי-זה גדלה האמונה, בבחינת "עצות מרחק אמונה אמן" בנ"ל.

ועי"
התגלות
העצות
גדלה
האמונה

אחר שנתבאר שע"י הצעקה מעומק הלב חותרים ומגלים את העצות ועל ידם
גדלה האמונה, יבוא רבינו לבאר כיצד מתתקנים ע"י גילוי העצות כל הפגמים
שנתבארו בסעיף א':

ואזי [ע"י התגלות העצות] חוזר ונתתקן כל הבחינות הנ"ל [רפואה, תפילה,
וזכות אבות] (לא).

ואז
מתקנים
כל
הבחינות
הנ"ל
רפואה,
תפילה,
וזכות
אבות

והטעם מדוע ע"י התגלות העצות חוזר ונתתקן כל הבחינות הנ"ל, הוא (לב):

כי העצות הם בחינת 'פלא',

משנתו סדורה

והראיה לזה שהעצות הם בחינת פלא, הוא מתחילת הפסוק שהבאנו לעיל:
בְּחִינַת: "אוֹדָה שְׁמֶךָ כִּי עָשִׂיתָ פֶּלֶא עֲצוֹת מְרַחֵק וְכוּ'".

הרי לנו שהעצות ("עצות מרחוק") הם בחינת פלא ("עשית פלא").

ומאחר שהם 'פלא', לכן הם מתקנים את כל הג' עניינים שהם ג"כ בחינת 'פלא',
וכדלהלן:

א.

וְעַל־יְדֵי־זֶה נִתְתַּקֵּן וּמִקְבֵּל רְפוּאָה לְחַמְצוֹת ה'מַפְלְאוֹת' (בחינת 'פלא'), שֶׁהֵם
בְּחִינַת "וְהַפְלֵא ה' אֶת מִכְתָּרָךְ" וְכוּ'.

כי ע"י התגלות העצות שהם 'פלא', מתרפאים מהמכות ה'מופלאות'.

ב.

גַּם תִּפְלֶה הִיא בְּחִינַת 'פֶּלֶא'.

והראיה לזה:

בְּחִינַת: "נֹרָא תִהְיֶה עֲשֵׂה פֶּלֶא" [טו].

הרי לנו שהתפילה ("תהילות") היא בחינת פלאות ("עושה פלא"). ולכן, ע"י התגלות

הטעם: כי
העצות הם
בחינת
"פלא"
(עשית פלא
עצות
מרחוק)
וכל אלו
הבחינות
הם גם כן
בחי' "פלא"

רפואה
למכות
'מופלאות'
(והפלא ה'
את מכתך")

תפילה
היא 'פלא'
(נורא
תהילות עושה
פלא)

מראי מקומות המפורש

תבונה ידלנה, רצה לומר כי החכמה תקועה בתולדות
האדם וטבעו ובכח הכרתו כמים הטמונים בלב הארץ,
והנבון המשכיל ישתדל לחקור על מה שיש בכוחו
ובמצפוניו מן החכמה לגלותה ולהראותה וישאבנה
מלבו, כאשר יחקור על המים אשר במעמקי הארץ].
[טו] ז"ל הפסוק: "מִי כְמֶכָה בְּאֵלֶם ה' מִי כְמֶכָה נֶאֱדָר
בְּקֶדֶשׁ נֹרָא תִהְיֶה עֲשֵׂה פֶּלֶא" (שמות טו, יא).
ופירש רש"י: "נורא תהלות - יראוי מלהגיד תהילותיו
פן ימעטו, כמו שכתוב לך דומיה תהלה".

הערות

(לא) כפי שציננו בסוגריים מרובעות - רבינו מזכיר
להלן את ג' הבחינות של רפואה, תפילה, וזכות
אבות. אך אינו מזכיר את הבחינה של הקולות של אח
וגניחות. (וגם אינו מזכיר להדיא ענין רפואת ה'עשבים',
רק ענין ה'רפואה' בכלל). אמנם בחינה זו מבוארת
ממילא, כי כל כוחה הוא ע"י זכות אבות, שהם כנגד
אש מים ורוח שיש בקול, ולכן כשמועיל זכות אבות
מועיל ממילא אלו הקולות, ודוק.

(לב) לכאורה, גם לולא דבריו של רבינו דלהלן -
שהעצות הם 'פלא' ולכן הם מתקנים את כל

שאר הבחינות שהם ג"כ בחי' 'פלא' - ג"כ היה מובן מדוע מתקנים כל הבחינות הנ"ל ע"י התגלות העצות,
שהרי על ידם גדלה האמונה, וכשגדלה האמונה מתבטלת סיבת החולי והמכות המופלאות, וחוזרים להועיל
הרפואות והתפילה וזכות אבות, שהרי כל מה שלא הועילו לא היה אלא מחמת נפילת האמונה.

המפלאות, שהם בחינת: והפלא ה' את מכתך וכו'. גם תפלה היא בחינת פלאות, בחינת (שמות טו): "נורא תהלות עושה פלא". וכן זכות אבות, בבחינת (תהלים עח): "נגד אבותם עשה פלא":

וזהו: "ואנכי תרגלתי לאפרים" (הושע יא) - זה בחינת עצות, כמו שכתוב (שמות יא): "העם אשר ברגליך" - ההולכים אחר עצתך. "קחם על זרועתיו" - זה בחינת זכות אבות, שהם זרועות עולם. "ולא ידעו כי רפאתים" - כי באמת על-ידי זה נעשה רפואה כנ"ל:

משנתו סדורה

העצות שהם 'פלא', מתקנת התפילה שהיא 'פלאות', וזוכים לרפואה.

ג.

וכן 'זכות אבות' הוא ג"כ בחינת 'פלא',

והראיה לזה:

בבחינת מה שכתוב: "נגד אבותם עשה פלא" [טו].

הרי לנו שזכות האבות ("נגד אבותם") הם בחינת פלא ("עשה פלא"). ולכן, ע"י התגלות העצות שהם 'פלא', [א] מתגלה זכות אבות (לג) [ב]. וזוכים לרפואה.



עתה יוסיף רבינו להביא ראיה - מהפסוק "ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועתיו ולא ידעו כי רפאתים" - שע"י 'התגלות העצות' מתגלה 'זכות אבות' וזוכים לרפואה:

וזהו [יז] מה שאומר הקב"ה לישראל: "ואנכי תרגלתי לאפרים" - זה בחינת 'עצות'.

והראיה ש"תרגלתי" הוא "עצות" הוא:

כמו שכתוב: "העם אשר ברגליך" - ופירש רש"י: "ההולכים אחר עצתך" [יח].

הרי לנו ש"עצות" הוא בחינת "רגל". ולפי זה מובן שהפירוש של "ואנכי תרגלתי" (לד) היינו שאני נתתי להם "עצות".

"קחם על זרועתיו" - זה בחינת 'זכות אבות'.

והקשר בין "זרועותיו" ל"אבות" הוא:

מפני שהם "זרועות עולם" [יט].

זכות אבות
הוא 'פלא'
("נגד אבותם
עשה פלא")

ראיה שע"י
התגלות
העצות
מתגלה
זכות אבות
וזוכים
לרפואה
("ואנכי
תרגלתי
לאפרים")

משנתו סדורה

הרי לנו שה"אבות" הם "זרועות". ולפי זה הפירוש של "קחם על זרועותיו" היינו שע"י העצות זוכים שיתגלה להם זכות אבות.

והקב"ה מתאונן על ישראל, שאע"פ שנתתי להם 'עצות' ("תרגלתי לאפרים") וניליתי להם 'זכות אבות' ("קחם על זרועותיו"), אעפ"כ: "וְלֹא יָדְעוּ כִּי רַפְאֵתִים" – כִּי בְּאֵמֶת עַל־יְדִיזָה [ע"י העצות וזכות אבות] נַעֲשֶׂה רַפּוּאָה כְּנֹל.

הרי לנו מפסוק זה שע"י התגלות העצות ("תרגלתי לאפרים") מתגלה זכות אבות ("קחם על זרועותיו") וזוכים לרפואה ("ולא ידעו כי רפאתים").



עתה יבוא רבינו לפרש מאמר חז"ל "מאי טעמא עיזי מסגי ברישא והדר אמרי,

הערות

אלא שרבינו מוסיף גלות, שלא זו בלבד שכשמתגלים העצות וגדלה האמונה, מתבטלת הסיבה השלילית שמנעה את הרפואה, אלא אף גם יש כאן לצד החיוב, שע"י העצות שהם 'פלא' נמשכת רפואה ומתתקנים כל הבחינות הנ"ל שהם ג"כ בחינת פלא, ודוק.

(לג) ולכן גם מועילים הקולות של אח וגניחות, וכן כל הרפואות שהם התמזגות היסודות, כי הם מכוונים כנגד האבות, דוק והבן.

(לד) מובן מדברי רבינו שמפרש תיבת "תרגלתי" מלשון "רגל", וכן כתב שם המלבי"ם: "תרגלתי לאפרים - אני הִרְגַלְתִּי של אפרים, היינו אני ההדום שעלי עומד אפרים ואני הרגל הנושא אותו". ואף לדברי שאר המפרשים שמפרשים שם שהוא מלשון 'הִרְגַלְתִּי', הרי זה קשור ג"כ ל'רגל', כי גם 'הרגל' הוא מלשון 'רגל' שרגל לילך בדרך זה.

מראי מקומות המפורש

[טז] פסוק זה מדבר על הנפלאות שעשה ה' עם ישראל במצרים ובים סוף, ואומר: "נִגְדָה אֲבוֹתָם עֲשֶׂה פְּלֵא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שִׁדָּה צֶעַן" (תהלים עח, יב), והסיבה מדוע הוא "נגד אבותם" פירש רש"י: "אברהם יצחק ויעקב באו על הים והראם הקדוש ברוך הוא היאך הוא גואל את בניהם".

[יז] ז"ל הפסוק: "וְאֲנֹכִי תִרְגַּלְתִּי לְאֶפְרַיִם קָחֶם עַל זְרוּעֹתָיו וְלֹא יָדְעוּ כִּי רַפְאֵתִים" (הושע יא, ג). ופירושו: "הלא אנכי תרגלתי את אפרים שהאומן ייקחם על זרועותיו בחמלה רבה, ר"ל נתתי להם מנהיג טוב להוליכם בנחת, וזה משה שנאמר כי כאשר ישא האומן את היונק: ולא ידעו - אינם משימים לב לדעת שרפואתם והצלתם בא ממני".

[יח] פסוק זה אמר משה לפרעה: "וַיִּירְדוּ כָל עֶבְדֶּיךָ אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲווּ לִי לֵאמֹר צֵא אִתָּה וְכָל הָעָם אֲשֶׁר בְּרִגְלֶיךָ וְאַחֲרֶיךָ כֹּן אֲצֵא" (שמות יא, ח). ופירש רש"י: "אשר ברגליך - ההולכים אחר עצתך והילוכך".

[יט] לשון זה של "זרועות עולם" נזכר בפרשת וזאת הברכה: "מִעֲנֶה אֱלֹהֵי קֹדֶם וּמִתַּחַת זֵרַעַת עוֹלָם וַיִּגְרֹשׁ מִפְּנֵיךְ אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשֹּׁמֵד" (דברים לג, כז). ושם פירש רש"י דקאי על סיחון ועוג ומלכי כנען "שהיו תקפו וגבורתו של עולם". אמנם, איתא בכמה ספרים הקדושים (ש"ך על התורה, ריקאנטי, צדור המזר, כלי יקר, ועוד) שהכוונה על האבות, שנקראים 'זרועות עולם'. והיינו 'מעונה אלהי קדם ומתחת זרועות עולם', כי הקב"ה מעונו למעלה ומתחתיו האבות שהם זרועות עולם, כי המה מחזיקים הכסא כביכול" (כלי יקר, בראשית יז, כב). והאבות מגינים על העולם מזרועות, כלשון מוהרנ"ת: "וזוכר חסדי אבות, שהם בחינת המגיני ארץ שהם זרועות עולם, כי הזרועות מגינים על האדם כמו כנפי העוף שמגינים על העוף, כי הזרועות במקום הכנפיים בעוף שהם בחינת מגינים" (ליקוטי הלכות, הפקר ונכסי הגר ד, כז).

וְהוּא בְּחִינַת בְּרִיאַת הָעוֹלָם, בְּרִישָׁא חֲשׂוּכָא וְהָדָר נְהוּרָא. חֲשֶׁךְ זֶה בְּחִינַת הָעֶדֶר הָעֵצָה, בְּבִחִינַת (איוב לח): "מִי זֶה מַחְשִׁיךְ עֵצָה בְּמִלִּין", וְאַחֲר־כֵּן, כְּשֶׁנִּתְגַּלָּה הָעֵצָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת עֶמֶק, בְּחִינַת מַיִם עֲמֻקִּים, זֶה בְּחִינַת (שם יב): "מִגְלָה עֲמֻקּוֹת מְנִי חֲשֶׁךְ".

וְכָל מֶה שֶׁנִּתְגַּלָּה יוֹתֵר הָאוֹר, דְּהִינּוּ הָעֵצָה, וְנִדְחָה הַחֲשֶׁךְ, שֶׁהוּא הָעֶדֶר הָעֵצָה, נִתְגַּדֵּל הָאֱמוּנָה בְּיוֹתֵר. כִּי עָקֵר גְּדוּל הָאֱמוּנָה הוּא בְּבִחִינַת (תהלים צב): וְאֶמוּנָתְךָ בְּלִילוֹת,

משנתו סדורה

כברירתו של עולם, ברישא חשוכא והדר נהורא" (לה) - אשר על פי זה יתבאר **טעם** נוסף מדוע אין זוכים לרפואה אלא על ידי אמונה.

ובתחילה יקדים רבינו לפרש את הסיפא של מאמר חז"ל - "כברירתו של עולם, ברישא חשוכא והדר נהורא":

נובדבריו אלו ילמדנו רבינו, שהמהלך של 'התגלות העצות' הוא דווקא מתוך החושך של העדר העצה, והלילה החשוך הוא הזמן המסוגל לגלות עצות עמוקות מני חושך, ולגדל את האמונה יותר ויותר, עד אשר בהגיע אור היום מתגלית העצה וגְדֻלָּה האמונה בשלימות (לו).

וְהוּא [- ענין זה של התגלות העצות, הוא] בְּחִינַת מֶה שְׁחִיָּה כַּעַת בְּרִיאַת הָעוֹלָם, אֲשֶׁר אִזְ הִיָּה "בְּרִישָׁא חֲשׂוּכָא וְהָדָר נְהוּרָא" [- בתחילה היה חושך ואח"כ אור] (לז).

כי בתחילה, לפני שיודעים את העצות, הוא בחינת חושך, שכן:

'חֲשֶׁךְ' זֶה בְּחִינַת הָעֶדֶר הָעֵצָה,

והראיה לזה:

בְּבִחִינַת מֶה שֶׁאָמַר ה' לְאִיּוֹב: "מִי זֶה מַחְשִׁיךְ עֵצָה בְּמִלִּין" [- "מי הוא זה אשר מלאו לבו להחשיך ולסכל תעצה היעוצה ממני, במילין אשר יאמר" (מצו"ד)] [כ].

הרי לנו שהעדר וסיכול העצה נקרא בשם 'חושך'.

ולאידך גיסא - כשמגלים את העצות, מגלים אותם מתוך ה'חושך', שכן:

וְאַחֲרֵי כֵן, כְּשֶׁנִּתְגַּלָּה הָעֵצָה [שכבר אמרנו לעיל] שֶׁהוּא בְּחִינַת 'עֶמֶק' הַלֵּב, בְּחִינַת "מַיִם עֲמֻקִּים" - זֶה בְּחִינַת מֶה שֶׁנֶּאֱמַר עַל הַקֶּבֶת: "מִגְלָה עֲמֻקּוֹת מְנִי חֲשֶׁךְ" [כא] הִינּוּ שֶׁ' מְגַלָּה אֶת הָעֵצוֹת ("מְגַלָּה עֲמֻקּוֹת") מִתּוֹךְ הַחֲשֶׁךְ ("מְנִי חֲשֶׁךְ") שֶׁל הָעֶדֶר הָעֵצָה.

נמצא, שהמצב של העדר העצה הוא 'חושך' (לח), וגילוי העצות הוא גילוי ה'אור'.

ביאור
מאמר
חז"ל
"ברישא
חשוכא
והדר
נהורא":

כשהעצה
נעדרת
הוא בחינת
'חושך'
("מי זה
מחשיך עצה
במילין")

וגילוי
העצה הוא
גילוי האור
מתוך
החושך
("מגלה
עמוקות מני
חושך")

משנתו סדורה

מתוך החושך.

וגילוי זה של 'אור' העצות, מגדל את האמונה:

וְכָל מִה שֶׁנִּתְגַּלָּה יוֹתֵר הָאֹרֶךְ דִּהְיֵנוּ הָעֵצָה, וְנִדְחָה ה'חֲשֵׁךְ' שֶׁהוּא הָעֵדֶר הָעֵצָה, נִתְגַּדֵּל הָאֱמוּנָה בְּיוֹתֵר.

שהרי העצות הם המגדלות את האמונה, ולכן ככל שמתגלים יותר העצות [שהם ה'אור', ונדחה ה'חושך' שהוא העדר העצה] כך הולכת ומתגדלת האמונה ביותר.

ומביא רבינו **ראיה** לזה שהאמונה הולכת ונגדלת במשך הלילה (ל"ט):

בִּי עָקֵר גְּדוֹל הָאֱמוּנָה הוּא בְּמִשְׁךְ הַלֵּילָה, בְּכַחֲנִית מִה שֶׁכָּתוּב: "וְאֱמוּנָתְךָ בְּלֵילוֹת" [כב].

ומפרש רבינו את הפסוק:

דִּהְיֵנוּ [שהאמונה גדלה במשך הלילה] (ט) בִּל מִה שֶׁנִּדְחָה וְהוֹלֵךְ חֶלֶק מִהַלְלָה וְנִתְקַרֵּב אֶל אֹרֶךְ הַיּוֹם, נִתְגַּדֵּל הָאֱמוּנָה בְּיוֹתֵר.

וככל שמתגלה אור העצה מתגדלת האמונה ("ואמונתך בלילות")

הערות

(לה) להלן הבאנו את דברי הגמרא במלואם, ופירושים.

(לו) כמבואר בליקוטי הלכות (הפקד ונכסי הגר ד, ט).

(לז) כמו שכתוב במעשה בראשית "ויהי ערב ויהי בוקר", שבתחילה היה ערב ואח"כ נעשה בוקר.

(לח) מתוך הדברים נראה בפשטות שיש לנו כאן ב' ראיות על כך שהעדר העצה הוא 'חושך': א', מהפסוק "מי זה מחשיך עצה במליך" שממנו רואים בפירוש שהעדר העצה נקרא חושך. ב', מהפסוק "מגלה עמוקות מני חושך" שממנו רואים שגילוי העצות הוא מתוך החושך, ומזה מובן שלפני הגילוי הם בבחי' חושך.

(לט) כנלענ"ד שהקטע דלהלן הוא 'ראיה', והיעבת"א.

(מ) לפום ריהטא נראה תמוה, שהרי פשט פסוק זה - "ואמונתך בלילות" - מורה שהאמונה מתגדלת ומתגלה בלילה, וע"פ דברי רבינו הוא להיפך, שכל ש'נדחה' הלילה ומתקרב אור היום גדלה האמונה?

ואף שאפשר ליישב בדוחק, אמנם ביאור הדברים הוא ע"פ המבואר בליקוטי הלכות (הפקד ונכסי הגר ד, ט)

מדאי מקומות המפורש

[כ] היה זה אחר שהתריס איוב בדברים כלפי מעלה, וטען מה שטען, אזי: "וַיַּעַן ה' אֶת אִיּוֹב מִן הַסֵּעֶרָה וַיֹּאמֶר: מִי זֶה מַחְשִׁיךְ עֵצָה בְּמִלִּין בְּלִי דַעַת" (איוב לח, א-ב). ופירושו: "מי זה מחשיך - מי הוא זה אשר מלאו לבו להחשיך ולסכל העצה היעוצה ממני בדבר הנהגת העולם: במלין וגו' - אשר יאמר שהכל בא מצד המערכה ובעבור זה יגנה הנהגתי".

[כא] הוא מדבריו של איוב על הקב"ה: "מְגַלֶּה עֲמֻקּוֹת מִנִּי חֲשֵׁךְ וַיֵּצֵא לְאֹרֶךְ צִלְמוֹת" (איוב יב, כב), ופירושו: "מגלה - ר"ל מלמד האדם דעת להשכיל דברים עמוקים קשה ההבנה: צלמות - ר"ל דברים הנעלמים ביותר מוציא לאור כי יחנן האדם דעה ויאיר עיניו להבין דבר מתוך דבר" (מצו"ד).

[כב] ז"ל הפסוק: "לְהַגִּיד בְּבֹקֶר חֶסֶדְךָ וְאֱמוּנָתְךָ בְּלֵילוֹת" (תהלים צב, ג), ופירש רש"י דקאי על הגלות והגאולה: "להגיד בבוקר חסדך - בעת הגאולה: ואמונתך בלילות - ובעוד צרת הגלות להאמין בך שתשמוור הבטחתך". אמנם, יש מפרשים

דְּהִינוּ כָּל מָה שֶׁנִּדְחָה וְהוֹלֵךְ חֵלֶק מֵהַלֵּלָהּ וְנִתְקַרֵּב אֶל אֹר הַיּוֹם, נִתְגַּדֵּל הָאֱמוּנָה בְּיוֹתֵר, וְכֵן הוֹלֵכֶת וְנִתְגַּדֶּלֶת מֵעַט מֵעַט, כִּפִּי מָה שֶׁנִּדְחָה מֵהַלֵּלָהּ וְנִתְקַרֵּב יוֹתֵר אֶל הַיּוֹם, עַד שֶׁבָּאוֹר הַיּוֹם, אִזּוּ נִתְגַּדֵּל הָאֱמוּנָה בְּשִׁלְמוֹת, בְּבַחֲיִנַת (אִיכָה ג): "חֲדָשִׁים לְבָקָרִים רַבָּה אֱמוּנָתְךָ". וְאִזּוּ, בָּאוֹר הַיּוֹם, הוּא עֶקֶר צְמִיחַת הָרְפוּאָה, בְּבַחֲיִנַת (יִשְׁעִי נח): "אִזּוּ יִבְקַע כֶּשֶׁחַר אֹרֶךְ וְאַרְכָּתְךָ מִהֵרָה תִּצְמַח". נִמְצָא, שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּגָלוֹת הָעֵצָה, שֶׁהִיא בַּחֲיִנַת הַתְּגָלוֹת הָאוֹר מִן הַחֲשָׁךְ, דְּהִינוּ שֶׁנִּדְחָה הַחֲשָׁךְ, שֶׁהוּא בַּחֲיִנַת לֵילָה, וְנִתְגַּלָּה הָאוֹר, בַּחֲיִנַת יוֹם,

משנתו סדורה

וְכֵן הוֹלֵכֶת וְנִתְגַּדֶּלֶת מֵעַט מֵעַט, כִּפִּי מָה שֶׁנִּדְחָה מֵהַלֵּלָהּ וְנִתְקַרֵּב יוֹתֵר אֶל הַיּוֹם, עַד שֶׁבָּאוֹר הַיּוֹם אִזּוּ נִתְגַּדֵּל הָאֱמוּנָה בְּשִׁלְמוֹת.
וְהִרְאִיָּה שְׂבָאוֹר הַיּוֹם אִזּוּ נִתְגַּדֵּל הָאֱמוּנָה בְּשִׁלְמוֹת, הִיא:
בְּבַחֲיִנַת מָה שֶׁכָּתוּב: "חֲדָשִׁים לְבָקָרִים רַבָּה אֱמוּנָתְךָ" [כג].

הִרִי לָנוּ שֶׁבְּבוֹקֵר בָּאוֹר הַיּוֹם ("לְבָקָרִים") מִתְגַּדֶּלֶת הָאֱמוּנָה בְּשִׁלְמוֹת ("רַבָּה אֱמוּנָתְךָ").

נִמְצָא לְסִיכּוֹם, שֶׁמֵּאֲמַר חז"ל עַל בְּרִייתוֹ שֶׁל עוֹלָם "בְּרִישָׁא חֲשׂוֹכָא וְהָדָר נְהוּרָא" מִתְפָּרֵשׁ הֵן עַל הַתְּגָלוֹת הָעֵצוֹת וְהֵן עַל גִּידוֹל הָאֱמוּנָה הַקְּשׁוּרִים זֶה בְּזֶה: "בְּרִישָׁא חֲשׂוֹכָא" - בְּתַחֲלִילָה נִחְשַׁכְתָּ וְנִעֲדַרְתָּ הָעֵצָה, וּמִמִּילָא גַם אֵין הָאֱמוּנָה כְּרָאוּי. "וְהָדָר נְהוּרָא" - וְלֵאחֲרַי מִכֵּן הוֹלֵךְ וּמִתְגַּלָּה אֹר הָעֵצָה, וְכֹכֵל שֶׁהִיא הוֹלֵכֶת וּמִתְגַּלִּית כֵּךְ מִתְגַּדֶּלֶת הָאֱמוּנָה מֵעַט מֵעַט. וּבִהְגִיעַ אֹר הַיּוֹם, מִתְגַּלִּית הָעֵצָה וּמִתְגַּדֶּלֶת הָאֱמוּנָה בְּשִׁלְמוֹת.



אַחֲרֵי שֶׁבִּיאֵר רַבִּינוּ שְׂבָאוֹר הַיּוֹם מִתְגַּדֶּלֶת ה'אֱמוּנָה', יַעֲבוֹר לְדַבֵּר עַל עֲנִין ה'רְפוּאָה' שֶׁגַם הִיא בָּאָה בְּבוֹקֵר:

וְאִזּוּ, בָּאוֹר הַיּוֹם, הוּא גַם כֵּן עֶקֶר צְמִיחַת הָרְפוּאָה.

וְהִרְאִיָּה לְזֶה:

בְּבַחֲיִנַת מָה שֶׁכָּתוּב: "אִזּוּ יִבְקַע כֶּשֶׁחַר אֹרֶךְ, וְאַרְכָּתְךָ [וְרְפוּאָתְךָ] מִהֵרָה תִּצְמַח" [כד].

הִרִי לָנוּ שֶׁבְּבוֹקֵר בַּעַת שְׂבוּקָה אֹר הַיּוֹם ("יִבְקַע כֶּשֶׁחַר אֹרֶךְ") צוֹמַחַת הָרְפוּאָה ("וְאוֹרֹכְתְךָ מִהֵרָה תִּצְמַח").

וְעַתָּה מִסְכֵּם רַבִּינוּ וּמִקְשֵׁר יַחַד ב' הַדְּבָרִים הַנִּעֲשִׂים בָּאוֹר הַיּוֹם כֹּאשֶׁר מִתְגַּלָּה

עד שבאור
היום
נתגדל
האמונה
בשלימות
("חדשים
לבקרים רבה
אמונתך")

ואז באור
היום הוא
צמיחת
הרפואה
("אז יבקע
כשחר אורך
וארוכתך
מהרה
תצמח")

משנתו סדורה

אור העצה - [א.] שהאמונה מתגדלת ונשלמת, [ב.] ובאה וצומחת רפואה:

נמצא שעל ידי התגלות העצה שהיא בחינת התגלות האור מן החשך, היינו שגדלה החשך (העדר העצה) שהוא בחינת לילה, ונתגלה האור (התגלות העצה), בחינת יום - על ידי זה [א.] נתגלה האמונה כנ"ל, [ב.] ועל ידי זה [ע"י גילוי האור] עקר הרפואה, בבחינת "אז יפקע פשחור אורך וארכתך" וכו'.

ביאור
שאלת
הגמרא
"מאי
טעמא עזי
מסגן
ברישא
והדר
אמרי"

ועתה, אחר כל הדברים האלה שלמדנו - [א.] שהתגלות העצות ושלמות האמונה הוא בחינת 'אור היום', [ב.] והרפואה הוא בבוא אור היום, וביארנו על פי זה את הסיפא של המאמר חז"ל "ברישא חשוכא והדר נהורא" - יבוא רבינו לבאר את הרישא של המאמר חז"ל, ובזה יתבאר לנו טעם מדוע א"א לזכות לרפואה רק ע"י אמונה:

הערות

שדווקא על ידי החושך והלילה מתגלים העצות ומתגדלת האמונה. "כי מי שחפץ בעבודתו יתברך באמת וחותר בכל פעם למצוא עצות להתקרב אליו יתברך, אזי חשכת העצה היא לו טובה, כי דייקא על ידי שנחשך דעתו ואינו יכול למצוא עצה לנפשו, ואינו יודע מה לעשות להציל את עצמו ממה שצריך להינצל ולהתקרב אליו יתברך, על ידי זה דייקא הוא חותר ומתגעגע יותר ומרבה בהפצרות ובקשות יותר לה' יתברך שיאיר לו עצות עמוקות מתוך החושך הזה, ועל ידי זה ה' יתברך מרחם עליו בכל פעם ומאיר עליו עצות עמוקות חדשות בכל פעם, שעל ידי זה דייקא מתבררת האמונה מחדש בכל פעם", עכ"ל. נמצא שדווקא החושך של העדר העצה הוא זה שגורם לגילוי העצות, וזהו "ואמונתך בלילות" שדווקא הלילה הוא זה שגורם לגידול האמונה, ועיין 'ביאור הליקוטים' (מאמר יז).

מראי מקומות המפורש

דקאי על כל בוקר ולילה, כמו שכתב המצו"ד: "בבוקר - בכל בוקר: ואמונתך - קיום הבטחתך נגיד בכל הלילות".
[כג] ז"ל הפסוק: "חֲדָשִׁים לְבָקְרִים רָבָה אֱמוּנָתְךָ" (איכה ג, כג), ופירש רש"י: "חדשים לבקרים - מתחדשים הם חסדיך מיום אל יום: רבה אמונתך - גדולה היא הבטחתך, ודבר גדול הוא להאמין בך שתקיים ותשמור מה שהבטחת לנו". אמנם, ע"פ סוד מרומז בפסוק זה שבבוקר מתגדלת האמונה, וכמו שכבר כתב האריז"ל שהכוונה על מידת המלכות שהיא האמונה, וז"ל: "והנה זה סוד חדשים לבקרים רבה אמונתך", כי המלכות הנקראת אמונה נעשית גדולה ורבה בכל לילה, ע"י כל נשמות התחתונים העולים בכל לילה להיכלל ולהתעבר בתוכה כדי להתחדש שם בהיותם בתוכה, ואח"כ בבוקר יוצאות משם מחדשות, וזה מה שכתוב חדשים לבקרים" (שער המונות, דרושי הלילה, דרוש ג).

[כד] שם מדבר הנביא על מי שעושה צדקה וחסד: "הָלוֹא פָּרַס לְרַעַב לֶחֶמֶךָ וְעָנִיִּים מְרִידִים תָּבִיא בֵּיתְךָ תִּרְאֶה עָרִם וְכִסִּיתוּ וּמִבְּשָׁרְךָ לֹא תִתְעַלֵּם" (ישעיהו נח, ז). ואחד כזה, מבשרו הנביא: "אֲזַיִּבְקַע פְּשִׁיחַ אֲוָרְךָ וְאֲרַכְתְּךָ מִהֲרָה תִצְמַח וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקָךָ כְּבוֹד ה' יִצְסָךָ" (שם, ח). ופירושו: "אז יפקע פשחור אורך ויאר אור הצלחתך כעמוד השחר הבוקע בעבים ומאיר לעולם: וארוכתך - רפואתך תצמח מהרה: והלך - הצדקה שעשית תלך לפניך להוליך אל הג' ע וכבוד ה' יאספך אל המקום אשר שם גנוזות נפשות הצדיקים" (מצו"ד).

על-ידי-זה נתגדל האמונה כנ"ל, ועל-ידי-זה עקר הרפואה, בחינת: אז יבקע פשח
אורף וארכתך וכו':

וזהו מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה: מאי טעמא עזי מסגן ברישא והדר אמרי? בבריתו
של עולם, ברישא חשוכא והדר נהורא (שבת עז:). עזי זה בחינת אמונה, בחינת (תהלים
צג): "לִבִּשׁ ה' עֹז הַתְּאֵזֶר", בחינת (ישעי' יא): "וְהָיָה צֶדֶק אֲזוּר מִתְּנִי, וְאִמּוּנָה אֲזוּר וְכו'".

משנתו סדורה

וזהו מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה [כה]: "רבי זירא שאל את רבי יהודה: מאי
טעמא עזי מסגן ברישא והדר אמרי? [- מה הטעם שתמיד הולכים העיזים בראש
העדר, ומאחוריהם הולכים הכבשים?] והשיב לו רבי יהודה: בבריתו של עולם,
ברישא חשוכא והדר נהורא [- כשם שבבריאת העולם היה קודם חושך ואח"כ אור,
כך גם העיזים השחורות הולכות לפני הכבשים הלכנים].

בתחילה יפרש רבינו על מה מרמזים ה"עיזים":

"עזי" זה בחינת אמונה,

והראיה ש"עיזי" זה בחינת אמונה, מורכבת מב' שלבים:

[א.] בחינת: "לִבִּשׁ ה' עֹז הַתְּאֵזֶר" [כו],

הרי לנו ש'עוז' הוא בחינת 'אזור'.

[ב.] ו'אזור' הוא בחינת 'אמונה' בחינת: "וְהָיָה צֶדֶק אֲזוּר מִתְּנִי, וְאִמּוּנָה אֲזוּר
חֲלָצִי" [כו] וכו'.

נמצא ש"עוז" שהוא "אזור" הוא בחינת "אמונה".

ולפי זה מפרש רבינו ש"עיזי" הנזכר בגמרא הוא מלשון "עוז" [כי העז הוא
עז (מא)], ולכן "עיזי זה בחינת אמונה".

אחר שפירש רבינו שה"עיזים" הם האמונה, יפרש רבינו על מי מרמזים
ה"אמרי":

"וְהָיָה צֶדֶק אֲזוּר" – אמרי בחינת הרפואה.

ומביא ב' ראיות על כך ש"אמרי" הוא בחינת רפואה:

הראיה הראשונה:

בחינת: "אמר ה' ורפאתיו" [כה].

"עיזי" –
אמונה
("עוז התאזר"
/ "אמונה
אזור")

"אמרי" –
רפואה
("אמר ה'
ורפאתיו" /
ר"ת אש מים
רוח)

משנתו סדורה

הרי שנאמר לשון 'אמר' ("אמר ה'") לגבי 'רפואה' ("ורפאתיו"), ולכן אנו מפרשים תיבת "אמרי" שהוא רפואה.

הראיה השניה (מב):

וזהו "אמר" ראשי תבות "אש מים רוח", שמשם - מהמיוזג של אלו היסודות, באה [הרפואה (מג)].

הערות

(מא) וכדאיתא בגמרא שהעז הוא העז ביותר מבין הבהמות הדקות, וז"ל הגמרא: "דאמר רבי שמעון בן לקיש: שלשה עזין הן: ישראל באומות, כלב בחיות, תרנגול בעופות. ויש אומרים: אף עז בבהמה דקה. ויש אומרים: אף צלף באילנות" (ביצה כה ע"ב).

(מב) וראיה זו קשורה בחד קטירא לראיה הקודמת (שהרי בראיה זו השניה, אינו דורש את ה' של 'אמרי', רק את הג' אותיות 'אמר', כי הוא המשך הראיה מהפסוק 'אמר' ה' ורפאתיו).

(מג) כי ג' יסודות אלו מתמזגים ע"י יסוד העפר (שהוא מאנא דכולהו) וע"י המיזוג באה הרפואה. וכן, ג' יסודות אלו הם כנגד תלת אבהן, שמהם הרפואה.

מראי מקומות המפורש

[כה] ז"ל הגמרא: "רבי זירא אשכח לרב יהודה דהוה קאי אפיתחא דבי חמוה, וחזייה דהוה בדיחא דעתיה, ואי בעי מיניה כל חללי עלמא הוה אמר ליה [רבי זירא פגש את רב יהודה בעמדו על פתח בית חמיו, וראה שהיתה דעתו בדוחה עליו, ואם ישאל ממנו על כל הנעשה בחלל העולם ישיב לו]. אמר ליה: מאי טעמא עיזי מסגן ברישא והדר אימרי? אמר ליה: כבריינו של עולם, דברישא חשוכא והדר נהורא" (שבת עז ע"ב). ופירש רש"י: "כל חללי עלמא - פירוש: דברים הנעשים בכל חלל העולם. מסגיין בריש עדרא - מהלכות בראש העדר. ברישא חשוכא - סתם עזים שחורות, סתם רחלות לבנות".

[כו] פסוק זה הוא ממה שיאמרו לעתיד בזמן הגאולה: "ה' קלך גאות לבש לבש ה' עז התאזר" (תהלים צג, א), ופירושו: "ה' מלך - בימי המשיח יאמר הנה ה' מלך, ולבש גאות להתגאות על הכל: לבש ה' עז - לבש כח והתאזר בו, ר"ל עתה הראה כוחו" (מצ"ד). "התאזר - מלשון אזור וחגורה" (מצ"צ).

[כז] גם פסוק זה נאמר על לעתיד, והוא נאמר על מלך המשיח אשר ישפוט בצדק ובאמונה את כל באי עולם: "והיה צדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו" (ישעיהו יא, ה). ופירושו: "הצדק והאמונה שיחזיק בהן, יהיו לו לחזקת אדם החגור אזור במתניו, שהוא מזורז ומחוזק" (מצ"ד).

והמלבי"ם פירש: "והיה צדק. מצייר כי הצדק והאמונה לא יהיו אצלו קנין חיצוני, רק כאזור הדבוק אל מתנים וחלצים שהוא דבר השייך אל גופו, כן יהיו הצדק והאמונה דבוקים בו דיבוק עצמי, לא יתפרדו ממנו בשום פעם. ודימה את הצדק לאזור מתניו שהוא החגור שעל בגדיו, כן הצדק שהוא בין אדם לחברו יהיה נראה לכל. והאמונה אשר הוא בין אדם למקום דימה להאזור שתחת בגדיו, אשר לא יתראה רק להאיש הלוכד לבדו, כי יהיה הנצפן מן אמונתו בלב יותר מן הנגלה ממנו לרבים. כי זה תנאי המאמין השלם שיהיה מצפנו יותר על נגלהו, כמ"ש החובת הלבבות שער העבודה".

[כח] ז"ל הפסוק: "בזרע יב שפתיים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו" (ישעיהו נז, יט). ופירושו: "בורא יב שפתיים - אחדש אני לו יב שפתיים מחודש, לא כמו לשעבר שהכל קנטרו אותו בדבריהם, כי מעתה כולם יאמרו לו שלום שלום: לרחוק ולקרוב - בין להרחוק ממנו בין להקרוב לו, בשפתי כולם אחדש למולו דברי שלום: אמר ה' ורפאתיו - ר"ל כן אמר ה' וכן היה כי נרפא מן המכות ומן העדר השלום" (מצ"ד).

והדר אמרי - אמרי בחינת הרפואה, בחינת (שם נח): "אמר ה' ורפאתיו", וזהו "אמר", ראשי-תבות: אש מים רוח, שמשם הרפואה. הינו מפני מה עקר הרפואה על-ידי אמונה, כי צריך להקדים אמונה בתחלה, ואחר-כך זוכין לרפואה? והשיב: בבריתו של עולם, ברישא חשוכא והדר נהורא. הינו, כי זה הוא בחינת בריאת העולם, שברישא חשוכא וכו', כי עקר גדול האמונה - על-ידי העצה, שהיא בחינת: מגלה עמקות מני חשך, כי אין האמונה נגדלת בשלמות, רק באור היום, ועל-כן צריכין לקבל הרפואה רק על-ידי אמונה, כי צמיחת הרפואה היא רק באור היום, בבחינת: "אז יבקע כשחר אורך וכו'", כנ"ל: **ג וְלִלְלוֹת וּלְגַלוֹת הַמִּים הַנִּלְלִים**, דהינו העצות, לזה צריכין איש תבונות, בבחינת: "מים עמקים עצה בלב איש, ואיש תבונות ידלגה". וזה שכתוב (דברים לב): "כי גוי

משנתו סדורה

נמצא ש"אמרי" הוא גם מלשון "אמר ה' ורפאתיו", וגם ר"ת "אש מים רוח" שמשם הרפואה.

ולפי זה - ש'עזי' הוא אמונה ו'אמרי' הוא רפואה - מפרש רבינו את שאלת רבי זירא:

הינו ששאל רבי זירא: ("מאי טעמא") מפני מה עקר הרפואה על-ידי אמונה, כי צריך להקדים אמונה בתחלה ("עזי ברישא"), ואחר כך זוכין לרפואה ("והדר אמרי")? (מר)

והשיב רבי יהודה: "בבריתו של עולם, ברישא חשוכא והדר נהורא". הינו, כי זה הוא בחינת בריאת העולם שברישא חשוכא וכו'. כי עקר גדול האמונה הוא על-ידי גילוי אור העצה, שהיא בחינת "מגלה עמקות מני חשך". כי אין האמונה נגדלת בשלמות רק באור היום (כשנרחק לגמרי חשכת העדר העצה ומתגלה בשלימות אור העצה).

ולפי זה מובן הטעם מדוע רק ע"י אמונה זוכים לרפואה (מה):

ועל כן צריכין לקבל הרפואה רק על-ידי אמונה, כי צמיחת הרפואה היא רק באור היום, בבחינת "אז יבקע כשחר אורך" וכו', כנ"ל.

ולכן רק כשמתגלים העצות ונשלמת האמונה עד שנעשה אור יום ("חדשים לבקרים רבה אמונתך"), אז בוקעת וצומחת הרפואה ("אז יבקע כשחר אורך").

ולסיכום, כך מתפרש המאמר חז"ל: "מאי טעמא עזי מסגן ברישא והדר אמרי" - מדוע צריכים להקדים ולתקן את האמונה ורק אז זוכים לרפואה? מפני סדר

ושאל:
מדוע צריך
להקדים
את
האמונה
ורק אז יש
רפואה?

והשיב:
"כבריתו
של עולם,
ברישא
חשוכא
והדר
נהורא"
כי האמונה
נגדלת
באור היום,
ואז צמיחת
הרפואה

משנתו סדורה

התגלות העצות וגידול האמונה הוא "כברייטו של עולם; ברישא חשוכא" - בתחילה יש חושך של העדר העצה (וממילא גם האמונה אינה שלימה), "והדר נהורא" - אור העצה הולך ומתגלה מעט מעט עד אור היום, ואז נשלם גידול האמונה. ולכן אין זוכים לרפואה, אשר היא בוקעת וצומחת רק באור היום, אלא ע"י האמונה שנשלם גידולה באור היום.

לסיכום:

התיקון לנפילת האמונה, הוא: לצעוק מעומק הלב, ועי"ז מגלים את העצות המסתתרות בעומק הלב, ועל ידם גדלה האמונה.

[גילוי אור העצות הוא מתוך חשכת העדר העצה, וככל שמתגלים יותר העצות הולך ונדחה החושך ומתגדלת האמונה, עד שבאור היום היא נגדלת בשלימות, ואז צומחת הרפואה (מ"ו)].

ג

אחר שלמדנו בסעיף הקודם שתיקון האמונה הוא ע"י גילוי העצות, ילמדנו רבינו בסעיף זה את הדרך כיצד מגלים את העצות (מ"ו):

וְלִדְלוֹת וּלְגִלוֹת הַמִּים הַנִּלְ, דְּחִינּוּ הָעֲצוֹת, לְזֶה צְרִיכִין 'אִישׁ תְּבוּנוֹת'.

כדי לגלות את העצות צריך "איש תבונות"

הערות

כל אחד לפי דרכו. עיין ב'פרפראות לחכמה' (אות ג) וב'ביאור הליקוטים' (מאמר ב, ועוד).

ונעתיק בקצרה לשון הפרפראות לחכמה: "נראה לעניות דעתי דרוצה לומר, כי התיקון של בחינת צעק לבם אל ה' הנ"ל באות ב' בפנים, זה רק מחמת כי שם מקור העצה, בחינת מים עמוקים עצה בלב איש, על כן כשצועק מעומקא דליבא ששם מקור העצות שמהם גדילה האמונה, על כן ממשיך על ידי זה בחינת תיקון משם לגדל את האמונה. אבל בחינה זאת הוא רק ליחיד ולפי שעה, בכדי שיוכל לקבל רפואה על ידי זה, וגם לא נתגלה על ידי זה רק מקור העצות שהם בחינת מים עמוקים. אבל לדלות ולגלות המים הנ"ל שהם העצות, ולדלותם ולגלותם לכל העולם שיוכל כל אחד מישראל ליתן עצה לנפשו בשלימות, לזה צריכין איש תבונות" (פרפראות לחכמה, אות ג, עי"ש עוד).

(מד) האמת, שכבר יש לנו תשובה לשאלה זו, ע"פ כל מה שנתבאר בסעיף א', שאין הרפואות מועילות אלא כשיש אמונה. אמנם, כאן השיב לו רבי יהודה טעם נוסף.

(מה) מלבד כל מה שנתבאר לעיל בסעיף א'. (נמצא א"כ שיש לנו ב' טעמים על ענין זה; גם מה שנתבאר בסעיף א', וגם מה שנתבאר כאן בסעיף ב').

(מו) הוספנו כל זה בסוגריים מרובעות, כי על אף שאינו חלק מסיכום עיקרי הסעיף, כי לא נאמרו כל אלו הדברים אלא כביאור על מאמר חז"ל, אעפ"כ יש בהם לימוד למעשה כפי שציינו בהערות לעיל מדברי מוהרנ"ת.

(מז) ואם תאמר: הרי כבר למדנו זה עתה בסעיף הקודם שהדרך לדלות ולגלות את העצות הוא ע"י צעקה מעומק הלב, וכיצד ומדוע בא רבינו בסעיף זה ללמדנו דרך חדשה לזה? כבר עמדו על זה המפרשים, וכתבו